

अस्य गव्यादिघृतभेदास्तद्वृणादिकं च सुश्रुतेनोक्तं यथा
 ‘घृतन्तु सौम्यं शीतवीर्यं मृदु मधुरमल्ल्याभिस्त्र्यन्दि-
 स्नेहमसृदावतौत्नादापस्मारभूलज्वरानाहवातपित्तप्रशम-
 नमग्निदीपनं स्रुतिमतिमेधाकान्तिस्त्ररलावण्यसौकुमार्यौ-
 जस्तेजोबलकरमायुष्यं दृष्टं मेध्यं वयःस्थापनं गुरु
 चक्षुषं श्लेष्माभिवर्द्धनं पापमालक्ष्मीप्रशमनं विषहरं
 रजोघ्नञ्च । विपाके मधुरं शीतं वातपित्तविपापहम् ।
 चक्षुषमयं बल्यञ्च गव्यं सर्पिर्गुणोत्तरम् । अजं
 घृतं दीपनीयं चक्षुष्यं बलवर्द्धनम् । कासे श्वासे च्ये
 चापि पथ्यं पाके च तज्जघु । मधुरं रक्तपित्तघ्नं गुरु
 पाके कफापहम् । वातपित्तप्रशमनं सुशीतं माहृषं
 घृतम् । औष्ठ कटुरसं पाके शोफक्रिमिविषापहम् ।
 दीपनं कफघातघ्नं कुष्ठगुल्मोदरापहम् । पाके लज्जा-
 विकं सर्पिर्नच पित्तप्रकोपणे । कफेऽग्निहे योनिदोषे
 शोषे कम्पे च तर्दितम् । पाके लघूष्णवीर्यञ्च
 कपायं कफनाशनम् । दीपनं बद्धमूलञ्च विद्यादेकशफं
 घृतम् । चक्षुषमयं स्त्रीषान्तु सर्पिः स्यादमृतो-
 पमम् । दृष्टिं करोति देहाग्न्योर्लघुपाकं विपापहम् ।
 कपायं बद्धविण्मूलं तिक्तमग्निकरम् लघु । हन्ति
 कारेणवं सर्पिः कफकुष्ठविषक्रिमौ । क्षीरघृतं पुनः
 संग्राहि रक्तपित्तभ्रममूर्च्छाप्रशमनं नेत्ररोगहितञ्च ।
 सर्पिर्भण्डस्तु मधुरः सरोयोनिश्रोत्राक्षिशिरसां
 शूलघ्नो वस्तिनस्याक्षिपूरणेषूपदिश्यते । सर्पिः पुराणं
 सरं कटुविपाकं त्रिदोषापहं मूर्च्छामेद उन्मादोदर-
 ज्वरगरशोफापस्मारयोनिश्रोत्राक्षिशिरःशूलघ्नं दीपनं
 वस्तिनस्याक्षिपूरणेषूपदिश्यते । भवन्ति चात ।
 पुराणं तिमिरश्वासपीनवज्ज्वः कासघ्नत् । मूर्च्छाकुष्ठविषो-
 न्मादपहापस्मारनाशनम् । एकादशशतञ्चैव वत्सराहृषितं
 घृतम् । रजोघ्नं कुम्भसर्पिः स्यात्परतस्तु महाघृतम् ।
 येयं महाघृत भूतैः कफघ्नं पवननाधिकैः । बल्यं पवितं
 मेध्यञ्च विशेषाक्षिभिरापहम् । सर्वभूतहरञ्चैव घृतमेत-
 त्प्रशस्यते । ‘उद्यमञ्च पुराणं स्याद्विषवैष्यितं घृतम् ।
 लाञ्छारसनिभं शीतं प्रपुराणमतः परम्’ राजवल्लभः ।
 तस्य गुरुतमत्वमाह वैद्यके ‘अन्नादष्टगुणं चूर्णं चूर्णा-
 दष्टगुणं पयः । पयसोऽष्टगुणं मांसं मांसादष्टगुणं
 घृतम्’ पक्वघृतस्य वर्षान्तेऽवीर्यतामाह ‘घृतमव्दात्
 परं वक्तुं हीनवीर्यत्वमाप्नुयात्’ राजव० । ‘घृतं
 कांसे दशाहिकम्’ इत्युक्तं घृतस्याभक्ष्यता । ‘तेजोवै

घृतमिति’ श्रुत्या वाक्यशेषे घृतप्रशसनात् ‘अन्नाः
 शकरा उपदधाति’ इत्यादौ घृतेनैवाञ्जनम् न तैलेनेति
 भीमांसायां स्थितम् । घृतघटितोषधस्य पण्मासपर्यन्तं
 वीर्ययत्नं वैद्यके उक्तम् । पक्ववृत्तादि नानाविधं
 चक्रदत्तादौ उक्तं विस्तरभयास्मोक्तम् । ‘घृतं घृत-
 पावानः पिबत वसां वसापावानः’ यजु० ६।१६। घृ-दीप्तौ
 कर्त्तरि-क्त । २दोमे ३सेचके च त्रि० शब्दर० । अस्य
 घृतादित्वात् अन्तोदात्तता । ४जले न० शब्दाद्योच० ।
 घृतकरञ्ज पु० घृतमिव घनीभूतनिर्यासकत्वात् करञ्जः ।
 (प्रियाकरमुच्चा) करञ्जभेदे राजनि० ।
 घृतकुमारी स्त्री घृतमिव कुमारी सुन्दरी । घृततुल्य
 निर्यासे खनामख्याते गुल्मभेदे शब्दरत्ना० स्वार्थे क
 ऋलः । घृतकुमारिकाप्यत्र स्त्री भावप्र० कुमारीशब्दे
 दृश्यम् ।
 घृतकुल्या स्त्री हतपूरिता कुल्या । हतपूरितकृत्विमसरिति
 घृतकेश पु० हतोदीप्तः केश इव ज्वाला अस्य । वङ्गौ ‘ज-
 जोनिपातं घृतकेशमीमहे’ ऋ० ८।६०।२।
 घृतकौशिक पु० घृतोदीप्तः कौशिकः । १गोत्रभेदे २तद्गोत्रान्त-
 र्गतप्रवरभेदे च ‘घृतकौशिकगोत्रस्य कुशिककौशिक-
 घृतकौशिकाः प्रवराः’ उ० त० २८० । ‘स च यजु-
 र्येदीयवंशान्तर्गतः ‘घृतकौशिकाएव घृतकौशिकः’ शत०
 ब्रा० १४।५।५।२। तथा तत्रैव १४।७।१।२७।
 घृतच्युता स्त्री घृतं च्युतं यस्याः । कुशहीपस्ये नदीभेदे ।
 कुशशब्दे २१४५८० दृश्यम् । [त्रिको० ।
 घृतदीधिति पु० घृतेन घृता दीप्ता वा दीधितिरस्य । अग्नौ
 घृतधारा स्त्री घृतं घृततुल्यं जलं धारयति धारि-अण्
 उप० सं० । पश्चिमदेशस्ये नदीभेदे । ‘शुभामतिरसा-
 न्नैव घृतधारेति विश्रुताम् । यराहः सरितं पुण्यां प्र-
 तीच्यामकरोत् प्रभुः’ हरिवं० २२५५० । इत०। २घृत-
 स्याविच्छिन्नसन्ततौ च ।
 घृतनिर्णिज् त्रि० घृतं दीप्तं निर्णिक् रूपं यस्य । १दीप्त-
 रूपे । ‘दीदायानिष्प्रो घृतनिर्णिग्गम्बु’ ऋ० २।१५।४।
 निर्णिगिति रूपनाम दीप्तरूपः’ भा० । ‘जुष्टासौ अद्या
 घृतनिर्णिजोयुः’ ऋ० ४।२५।२। ‘घृतनिर्णिजो मित्र-
 द्रव्येण दीप्तरूपाः’ भा०। घृतं निर्णेनेति निर्+निज-
 किप् इत०। तापनद्वाराविलापनेन २घृतशोधके वङ्गौ ।
 ‘शोचिष्कोशो घृतनिर्णिक् पावकः’ १।७।१। ‘घृत-
 निर्णिक् घृतस्य तापनद्वारा विलापनेन शोधकः’ भा० ।